

В.І. Маслов,
доктор педагогічних наук, професор,
І. В. Ситар, аспірант кафедри
управління навчальними закладами
і педагогіки вищої освіти УМО НПН України

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ
ЗАГАЛЬНООСВІТНИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ В УКРАЇНІ
(1991-2015pp.)**

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються узагальнені надбання дисертаційних досліджень вітчизняних науковців проблем теорії та практики управління ЗНЗ, які були здійснені за останні 25 років. В статті наведені узагальнені кількісні показники абсолютної більшості захищених докторських та кандидатських дисертацій систематизованих за основними напрямками роботи школи та по роках за період незалежності держави.

Матеріали статті розкривають структуру і зміст методології управління, характерні тенденції реформування загальної середньої освіти та управління школою на шляху їх здійснення.

Ключові слова: загальна середня школа, теорія та технології наукового управління ЗНЗ, дисертаційні дослідження проблем управління, методологія управління її структура та зміст, тенденції реформування загальної середньої освіти, менеджмент у сфері освіти, категорія система, управління ЗНЗ як система, основні напрями розвитку досліджень управління ЗНЗ.

Здійснення реформ у системі загальної середньої освіти України, яка нараховує понад 17 тисяч шкіл, де працюють більш півмільйона вчителів¹, багато в чому залежить від адекватності системи управління сучасним викликам та умовам діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, рівня фахово-посадової компетенції їх керівників, в основі якої лежать наукові надбання і технології загального та педагогічного менеджменту.

Реформування системи загальної середньої освіти здійснюється на законодавчій та нормативно-правовій основі, що знайшла чітке відображення у Конституції, законах України, нормативно-правових актах Міністерства освіти і науки України, регіональних і місцевих органів виконавчої влади. Реформа системи загальної середньої освіти викликана, в першу чергу, глибоким аналізом тенденцій, притаманних особливостям її функціонування в умовах останніх десятиліть та прагненням суспільства до приєднання до кращих надбань освіти розвинутих країн.

Загальними, найбільш суттєвими тенденціями стану та розвитку освітньої галузі в Україні є: активізація суспільних і державних зусиль до виведення освіти у державі на рівень кращих світових стандартів у цій сфері; відхід від педагогічного авторитаризму, нівелювання індивідуальних особливостей всіх, хто навчається; прагнення до співробітництва, творчості та взаємоповаги між усіма учасниками навчально-виховного процесу; комп'ютеризація головних ланок освітньої галузі; розвиток педагогічних неконтрольованих інформаційних процесів та їх нетрансформований вплив на навчально-виховну діяльність закладів освіти; розвиток освіти на основі новітніх інноваційних психолого-педагогічних технологій; перебудова управління освітньою галуззю на засадах демократизації, створення регіональних державно-громадських систем управління, муніципалізація управління, розвиток недержавних форм власності освітніх закладів.

¹ Державний комітет статистики України. Держкомстат України. <http://www.ukrstat.gov.ua>. Статистичні бюлетені

Аналіз загальних тенденцій, притаманних сучасному стану та розвитку освітньої галузі України, дозволяє виокремлювати відповідні похідні, специфічні тенденції у всіх її структурних складових: організаційно-управлінських, наукових, науково-методичних, навчально-виховних. Наприклад, у загальноосвітніх навчальних закладах спостерігаються тенденції прагнення до розширення варіативності змісту навчання, певної профілізації у поєднанні з необхідністю дотримання Державного стандарту загальної середньої освіти; спроби керівництва і педагогічних колективів до створення загальноосвітніх навчально-виховних комплексів, де різновікові учнівські структури (дошкільні, шкільні, позашкільні) поєднані спільною навчально-виховною метою. Прослідковуються тенденції прагнення деяких шкіл до конкурентоспроможності з іншими школами мікрорайону на основі поліпшення якості надання освітніх послуг; втілення новітніх вітчизняних і зарубіжних педагогічних технологій; впровадження і поширення дистанційного навчання; створення сучасної навчальної та матеріально-технічної бази; розвитку електронних шкільних бібліотек та інших сучасних джерел накопичення необхідної інформації; забезпечення швидкого та зручного доступу до світових інформаційних ресурсів; покращання фахової підготовки та майстерності педагогічних кадрів; підвищення посадово-функціональної компетентності та рівня управлінської кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів, розширення їх педагогічних повноважень та фінансово-господарської самостійності тощо.

Наявність вищезгаданих та інших тенденцій, поява нових, які притаманні сучасному розвитку освітньої галузі України, потребує їх постійного моніторингу та аналізу, як об'єктивного підґрунтя виникнення певних проблем в процесі функціонування системи загальної середньої освіти та визначення шляхів, завдань і умов, що необхідні для їх вирішення.

Однією з важливих сучасних проблем реформування освітньої галузі є поліпшення рівня її організаційних складових, в першу чергу, через підвищення компетентності та професіоналізму управлінських кадрів

освітніх установ усіх рівнів та форм власності, що можливо зробити лише на основі використання сучасних досягнень теорії і технологій соціального управління та їх творчої трансформації у повсякденну діяльність, яка останніми роками отримала назву педагогічний менеджмент, або менеджмент у сфері освіти, освітній менеджмент тощо.

Над вирішенням цієї проблеми працюють провідні вчені її наукових установ Національної академії педагогічних наук України: кафедр і лабораторій біля 300 вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, установи післядипломної педагогічної освіти; творчі групи вчителів ЗНЗ під керівництвом відомих вчених відповідного напрямку.

Ретроспективний огляд результатів багаторічної праці науковців і практиків дає можливість констатувати, що за 25 років існування держави в Україні склались і продовжують творчий розвиток певні наукові школи з теорії та технологій управління навчальними закладами. Особливо чітко це прослідковується у сфері функціонування загальної середньої освіти та її навчальних закладів різних типів і форм власності, яких сьогодні нараховується у державі понад 17 тисяч (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції у Донецькій і Луганській областях).

За період 1991-2015 років в Україні було захищено понад сорок докторських та майже 300 кандидатських дисертацій на здобуття відповідного наукового ступеня з різних проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами усіх типів та форм власності, надруковано десятки монографій, підручників, навчальних посібників, понад двох тисяч наукових статей та навчально-методичних рекомендацій з теорії та технологій сучасного управління загальноосвітніми навчальними закладами, передового досвіду керівництва ними.

Кількісні показники захищених дисертаційних праць з питань управління загальноосвітніми навчальними закладами є відносною та умовною, оскільки за рішенням ДАК України специфікація наукових робіт

неодноразово переглядалась. З 1991 року (як було і раніше), всі дисертації з проблем управління проходили за спеціальністю 13.00.01 – теорія та історія педагогіки разом з роботами різних напрямів педагогічної діяльності і не виокремлювались. Встановити суто управлінську специфіку дисертацій особливо, що стосується загальноосвітніх навчальних закладів, можна тільки аналізуючи зміст та спрямованість дослідження, або, принаймні, його чітко сформульовану управлінську назву, що ускладнює визначення незаперечних кількісних показників.

Починаючи з 2007 року, коли ДАК України була введена спеціальність 13.00.06 – теорія і методика управління освітою, виокремлення досліджень з наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами стало набагато простіше, хоча з різних причин захист дисертацій з проблем управління школою ще відбувається за спеціальністю 13.00.01, а деякі дисертаційні дослідження проходять за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, що теж ускладнює формалізацію надійного чисельного відображення статистичних кількісних показників дисертаційних досліджень з теорії та технологій наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами.

Враховуючи те, що всі школи мають близькі за характером основні напрямки, специфічні види, зміст, форми та методи діяльності, відповідні аспекти та умови її здійснення, які потребують постійного управлінського впливу, ми вважаємо доцільним та необхідним виокремити, на основі системного підходу, умовно самостійні узагальнені напрямки функціонування загальноосвітніх навчальних закладів, які потребують постійних поглиблених досліджень під кутом зору методології наукового управління, його концептуальних положень і технологій.

Аналізуючи загальноосвітні заклади як складну, відкриту навчально-виховну соціальну систему, з нашої точки зору в її функціонуванні доцільно виділити наступні інтегровані напрямки роботи – кластери які дають

можливість упорядкувати та конкретизувати проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами:

1. методологічні проблеми управління загальноосвітніми навчальними закладами;
2. загальні організаційно-педагогічні питання управління (адміністративно-педагогічний менеджмент);
3. управління навчальним процесом;
4. керівництво виховною роботою з учнями та позашкільною роботою;
5. підготовка та підвищення компетентності керівників ППО управлінських кадрів;
6. методична та експериментально-дослідницька робота в ЗНЗ;
7. психологічні аспекти управління ЗНЗ;
8. управління інноваційною діяльністю;
9. ІКТ та інформаційне забезпечення управління ЗНЗ;
10. організація життєзабезпечення та збереження здоров'я учнів та усіх учасників навчально-виховного процесу;
11. розвиток та раціональне використання навчальної і матеріально-технічної бази, фінансово-господарська діяльність та маркетинг;
12. історія розвитку теорії та технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами.

Аналіз змісту досліджень 32 докторських та понад 120 кандидатських дисертацій, що були захищені протягом 25 років (1991-2015 рр.) дав змогу визначити і систематизувати їх кількісні показники по роках та співвідношення за науковою спрямованістю проблем, які досліджувались, їх відображеним у Таблиці, яка дає уяву про характерні тенденції притаманні науково-педагогічним дослідженням з проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами в освітній галузі України протягом 25 років на рубежі тисячоліть.

Відповідно до запропонованої нами кластерної систематизації наукових досліджень управління загальноосвітніми навчальними закладами,

яка не претендує на абсолют, та не заперечує можливість інших підходів до упорядкування проблем наукового управління освітньою галуззю.

Першим з провідних напрямків досліджень є «методологічні проблеми управління ЗНЗ» як визначальний теоретичну та практичну діяльність науковців і керівників шкіл.

Таблиця 1 дає можливість зробити висновок, що протягом 25-ти років проблеми цього напрямку були предметом наукових досліджень поодиноких докторських і кандидатських дисертаціях, у змісті яких знайшли часткове вирішення.

Саме поняття методологія визначається (тлумачиться) багатьма дослідниками по різному, від тлумачення цієї категорії як загального філософського фундаменту, до методів організації та проведення наукових досліджень, оформлення його результатів. Про це свідчить хоча б те, що у самій назві дисертацій часто-густо задекларовано „Теоретико-методологічні...», або Теоретико-методичні засади...», хоча категорія методологія обов'язково містить у собі теорію і методику наукового дослідження.

Ми дотримуємося точки зору дослідників, які вважають, що діфініція методологія має структуру у складі трьох частин: філософської, теоретичної та технологічної^{2,3}.

Найменш розроблено у дослідженнях, що показує їх аналіз, є філософська складова методології управління загальноосвітнім навчальним закладом, яка не знаходить достатнього розкриття і конкретизації. Більшість дослідників посилаються на положення з праць В. Андрущенка, І. Беха, В. Кременя та інших вітчизняних вчених, які розглядають поняття філософії

² Кириченко М. О., Маслов В. І. Наукові засади та функції компетентного менеджменту у загальноосвітньому навчальному закладі: монографія / Кириченко М.О., Маслов В.І. – Луцьк. : ВІППО, 2015. – 188 с.

³ Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком освіти України : монографія / С.М. Ніколаєнко ; Київ. нац. торгово-екноміч. ун-т. – К., 2008. - 419 с.

освіти в цілому, або управління нею взагалі, спираючись на базові положення діалектики, історичного матеріалізму та концептуальних основ соціології. Не заперечуючи важливість і визначальну роль загальних провідних положень філософії, ми вважаємо доцільним у дослідженнях проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами головну увагу при розкритті філософської складової методології управління ними, приділити категорії системи, як світоглядної основи розуміння природи багатьох речей, об'єктів та процесів, наприклад, у дискусіях та тлумаченнях понять управління, керівництво, педагогічний менеджмент, коли їх зміст, співвідношення трактується іноді протилежно. Чітке розуміння суті категорія системи, дозволить зробити висновок, що управління є складовою будь якої системи, має свої обов'язкові ознаки, серед яких визначальною є приналежність до більш загальної системи з метою збереження її стабільного функціонування та розвитку, що і є головним призначенням та метою управління. Поза системи та без них управління існувати не може. Керівництво є складовою частиною управління, яке теж повинно мати основні ознаки, притаманні системам і головною метою керівництва є створення систем управління, що призначені забезпечувати ефективне функціонування загальної системи, до якої вони належать та її складових (підсистем). Нерозуміння цього приводить керівників до неадекватної діяльності, що не відповідає меті і завданням його посадово-функціональних обов'язків і, як наслідок, призводить до руйнування всієї системи, до якої він належить – загальноосвітній навчальний заклад.

Категорія система та її складова – управління має прояв у всіх сферах життєдіяльності школи: навчально-виховному процесі, адміністративній праці, методичній роботі, проведенні уроків та позакласних заходів тощо.

Філософське розуміння, поняття система передбачає усвідомлення що всі оточуючі нас явища, процеси та середовища складаються з систем різного рівня, призначення, складності, часового простору, важливість розуміння цього, дозволяє керівнику загальноосвітнього навчального закладу

розробляти і приймати необхідні рішення та обирати засоби, потрібні для їх виконання що і є основою якісного управління різноманітними ситуаціями, процесами, об'єктами, з якими він постійно стикається у своїй праці.

Ми не випадково приділили значну увагу у даній статті розкриттю поняття категорії система, вважаючи, що правильне і належне її розуміння конче необхідне в ефективній діяльності тих, хто причетний до управління будь-якою діяльністю: керівництва загальноосвітніми навчальним закладами, проведення наукових досліджень та аналізу його результатів тощо.

Управлінець завжди повинен пам'ятати, що всі явища, об'єкти, предмети, процеси і т.д. можуть мати тільки три форми існування: системну, тобто упорядковану, якою можна і треба управляти, хаотичну, яка не підлягає управлінню, доки не буде упорядковане, а також те, що лежить між ними: від хаосу до системи та навпаки від системи до хаосу, якщо управління відсутнє.

Для визначення рівня цілісності тобто системності, слід завжди пам'ятати ознаки, без яких системи будь-якого рівня і виду не існують, а саме: наявність мети, ієрархічність, підпорядкованість та структурованість її складових; взаємозв'язок з іншими, більш загальними системами, якісний взаємовплив один на одного внутрішніх складових (підсистем); умовна мета поділу всіх складових системи, прагнення до руйнування, стан невизначеності всіх складових (ентропія), наявність обов'язкової складової управління, яка в свою чергу є системою певного рівня у складі тієї чи іншої системи, до якої вона належать. Відсутність, нерозуміння або неврахування в управлінській діяльності хоча б однієї з наведених ознак систем призводить до втрати керованості, стабільності, та руйнування всієї системи та її складових.

Звичайно, категорія система не вичерпує всього багатовимірного змісту філософської складової у дефініції методологія. Ми навмисно привернули особливу увагу розкриттю поняття, категорії система, саме тому, що в

більшості науково-педагогічних досліджень, вона не отримала відповідного розкриття як певний засіб теоретичної і практичної діяльності управлінських кадрів освітньої галузі та керівників загальноосвітніх навчальних закладів зокрема.

Другою структурною частиною методології є теоретична, яка містить у собі такі складові як тенденції закономірності, принципи, різні підходи, концептуальні положення того, що є науковою основою тієї чи іншої проблеми дослідження. Більшість науковців у своїх дослідженнях намагаються визначити та упорядкувати, в першу чергу, тенденції як найбільш узагальнені і характерні явища, що лежать на поверхні, майже очевидні, та потребують тільки певної систематизації і узагальнення. Це цілком природньо та правомірно для будь-якої діяльності з чого вона і повинна починатись.

У більшості дисертаційних робіт тенденції, як первісна складова теоретичної частини методології, знаходить певне відображення, якість та повнота залежить від особистих можливостей науковця, компетентності, аналітичності, здатності до аргументованих узагальнень, спостережливості, наполегливості, працездатності.

Серед тенденцій, притаманних управлінню загальноосвітніми навчальними закладами, крім висвітлених раніш, найбільш конкретними є прагнення до демократизації; громадсько-адміністративних форм управління; гуманізація стосунків у педагогічних колективах; безперервне підвищення рівня посадово-функціональної компетентності керівників шкіл; впровадженні в управління технологій педагогічного менеджменту; економічного і психологічного впливу; розширення використання ІКТ-технологій; впровадження педагогічних інновацій і новітніх освітніх технологій; розширення прав у фінансово-господарській діяльності; здійснення освітньої конкурентності ЗНЗ у великих містах; прагнення до пробільності; певної спеціалізації, розвиток міжнародних зв'язків та

ініціативності у цьому напрямку навчальних закладів; залучення до управління школою учнів та їх батьків тощо.

В цілому тенденції управління загальноосвітніми навчальними закладами висвітлені у багатьох дослідженнях і потребують систематичного доповнення і відповідного обґрунтування з урахуванням динаміки соціально-економічних та освітніх процесів у державі.

Більш складним у теоретичній частині методології наукового управління є визначення, розкриття та аргументація закономірностей управління загальноосвітніми навчальними закладами, які у певній мірі розкриті у дослідженнях В. Бондаря ⁴, Г. Єльнікової ⁵, В. Маслова ⁶, В. Олійника ⁷ та інших, що природньо для науковців, які підготували і оприлюднили результати своїх досліджень у докторських дисертаціях та монографіях.

Наявність різних авторських, але близьких за своєю суттю та рівнем аргументації, визначених та розкритих закономірностей наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами, говорить про певну зрілість дослідницької школи, яка склалася в освіті України.

Більш докладно зі змістом закономірностей управління загальноосвітніми навчальними закладами розроблених різними вітчизняними авторами можна ознайомитись у першоджерелах.

Ще однією складовою теоретичної частини у структурі методології є принципи управління, які визначені та сформульовані на основі

⁴ Бондар В. І. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі / В.І. Бондар. – К. : ЛТД, 2000. – 191 с.

⁵ Єльнікова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: монографія / Г.В. Єльнікова. – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.

⁶ Маслов В. І. Наукові основи та технології компетентного управління загальноосвітнім навчальним закладом: монографія / В.І. Маслов, О.С. Бондар, К.В. Гораш. – Тернопіль : Крок, 2012. – 320 с.

⁷ Олійник В. В. Управління розвитком професійно-технічного навчального закладу: навч.-метод. посіб. / В.В. Олійник, Л.М. . - К. : АртЕк, 2010. – 176 с.

закономірностей управління загальноосвітніми навчальними закладами. Принципи управління школою розроблялись багатьма науковцями і добре розкриті у працях В. Бондаря, Л. Ващенко, Г. Єльнікової, М. Кириченка, В. Маслова та багатьох інших вчених. Навіть складені певні систематизації принципів управління загальноосвітніми навчальними закладами, які відображені у таблицях різних авторів^{8, 9}. Розбіжності у назвах принципів управління та їх кількості (від 6 до 18) пояснюється авторським суб'єктивним баченням головних чинників і важелів, що впливають на якість управління та рівень методологічної компетентності їх аналізу, в основі якої повинно бути покладене усвідомлення, що принципи взагалі, та управління зокрема, припускаються тільки при наявності та визначенні закономірностей або, як мінімум, наявності тенденцій, що притаманні функціонуванню конкретного об'єкта, предмета, явища тощо.

Третьою, обов'язковою складовою категорії методологія управління є технологічна, яка розкриває засоби, методи форми, умови, що необхідні для реалізації першої та другої складових методології управління, послідовність та особливості їх здійснення, тобто є основою практичної діяльності, забезпечення її якості та ефективності. Переважна більшість усіх наукових проблем управління загальноосвітніми навчальними закладами спрямовані на вивчення тих чи інших аспектів реалізації технологічної частини методології, що добре прослідковується у виокремленому нами другому напрямку – організаційно-педагогічні питання управління загальноосвітніми навчальними закладами (адміністративний менеджмент) – (див. таблицю).

⁸ Єльнікова Г.В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні: монографія / Г.В. Єльнікова. – К. : ДАККО, 1999. – 303 с.

⁹ Маслов В. І. Наукові основи та технології компетентного управління загальноосвітнім навчальним закладом: монографія / В.І. Маслов, О.С. Бондар, К.В. Гораш. – Тернопіль : Крок, 2012. – 320 с.

Аналіз досліджень об'єднаних нами в окремий кластер адміністративно-педагогічного менеджменту в загальноосвітніх навчальних закладах як інтегрованої форми повсякденної діяльності керівників.

За двадцятип'ятирічний період (1991-2015рр.) різні аспекти загальної адміністративно-педагогічної діяльності школи були предметом поглиблених наукових досліджень, що знайшло відображення у 5 захищених дисертаціях на присвоєння ступеня доктора педагогічних наук та понад 30 дисертацій на здобуття ступеня кандидата педагогічних наук. Не припинюючи досліджень кандидатів педагогічних наук та їх певного внеску в теорію та практику діяльності керівників загальноосвітніх навчальних закладів, слід відмітити, що докторські дисертації і за формальними вимогами і за своїм змістом були спрямовані на фундаментальне вирішення актуальних проблем управління школою і мали суттєвий вплив на розвиток вітчизняної науки управління загальноосвітніми навчальними закладами, що знайшло відображення у фундаментальних працях.

Серед них особливо слід відмітити роботи: В. І. Бондаря, Л. М. Ващенко, Л. І. Даниленко, Г. В. Єльнікової, Л. М. Калініної, М. О. Кириченка, В. І. Маслової, В. Г. Кременя, В. В. Крижко, О. І. Мармази, В. І. Маслової, О. С. Боднар, К. В. Гораш, С. М. Ніколаєнка, В. В. Олійника, Н. М. Островерхової, Є. М. Павлютенкова, В. С. Пикельної, Т. М. Сорочан, Є. М. Хрикова та інших, в яких були розкриті найбільш характерні для загальноосвітніх навчальних закладів в цілому, теоретичні підходи та шляхи їх практичного вирішення в умовах реформування освітньої галузі України, так і окремі аспекти організаційно-педагогічної діяльності.

У першому десятилітті третього тисячоліття прослідковується увага до розвитку у педагогічних досліджень процесів інноваційної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах (Л. М. Ващенко, Л. І. Даниленко та ін.), а також втілення ІКТ-технологій в управлінську діяльність керівників шкіл (В. Ю. Биков, Л. М. Калініна, В. Є. Луначек та ін.)

У цілому можна констатувати, що українська наукова школа з теорії та технологій управління за роки незалежності підтвердила свої творчі здобутки і спроможність вирішувати складні питання теорії управління навчальними закладами та їх організаційно-педагогічні проблеми відповідно до сучасних вимог їх діяльності.

Звичайно, що ці здобутки мали певне теоретичне і практичне підґрунтя. Всі дослідники спираються на загальновідомі визнані теоретичні положення, були викладені у працях Ф. Тейлора, А. Файоля, П. Друкера, М. Мескона, В.Г. Афанас'єва, М.І. Кондакова, Ю.А. Конаржевського, наших вітчизняних дослідників: А. О. Бондаря, Є. С. Березняка, Б. С. Кобзаря, П. Худомінського та інших.

Важливу роль у розвитку теорії і особливо практики управління загальноосвітніми навчальними закладами відіграв ВНЗ „Університет менеджменту освіти” Національної академії педагогічних наук України, який був створений у 2007 році відповідним розпорядженням Кабінету Міністрів України на базі Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти Міністерства освіти і науки України.

Принагідно нагадати, що ще у 1973 році у структурі Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти Міністерства народної освіти УРСР, були створені три кафедри: педагогіки, психології та філософії, які започаткували тримісячну підготовку резерву керівників загальноосвітніх навчальних закладів для всіх областей України.

В основу наукової і викладацької діяльності працівників кафедр були покладені розробки актуальних проблем теорії та технологій управлінської праці в загальноосвітніх навчальних закладах та підготовки молодих управлінських кадрів освіти на основі новітніх досягнень науки і кращого практичного досвіду керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Для подальшого розвитку та поглиблення наукових досліджень проблем управління відповідно до потреб підвищення якості підготовки керівників шкіл у 1980 році при Центральному інституті післядипломної

педагогічної освіти була створена, перша серед Інститутів післядипломної педагогічної освіти, кафедра управління, яка існує і сьогодні під назвою – кафедра менеджменту, економіки – та державного управління. Не звужуючи ролі інших кафедр університету та інститутів не можна не відмітити, що за 43 роки свого існування абсолютна більшість дисертаційних розробок з різних аспектів у сфері управління загальноосвітніми навчальними закладами, які здійснені в Україні були пов'язані з діяльністю працівників кафедри. У різні роки кафедру очолювали і проводили активну наукову діяльність відомі в Україні вчені: Л. Ващенко, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, Г. Єльнікова, В. Маслов, які сприяли розвитку наукових шкіл наукового управління загальноосвітніми навчальними закладами. На кафедрі було підготовлено до захисту 19 докторів та 63 кандидати наук, прізвища яких сьогодні широко відомі освітянам та науковцям України та зрубіжжя: О. Боднар, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, Л. Калініна, О. Кас'янова, О. Мармаза, С. Ніколаєнко, В. Маслов, З. Рябова та багато інших.

Науковцями кафедри були розроблені та поглиблені принципові фундаментальні положення функціонального управління загальноосвітніми навчальними закладами, концептуальні підходи, зміст та методи формування посадово-функціональної компетентності директорів загальноосвітніх навчальних закладів, розроблені системно-комплексні програми та плани їх безперервного навчання тощо.

В останні 5 років українська наукова школа управління збагатилась фундаментальними розробками філософії управління загальною середньою освітою (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий), теорії наукового управління та педагогічного менеджменту у навчальних закладах (В. Бондарь, Л. Карамушка, Г. Єльнікова, В. Пикельна, Н. Остоверхова, В. Маслов, В. Олійник, Т. Сорочан, В. Підласий, Є. Хриков та інші), управління інноваційними процесами в освіті (Л. Ващенко, Л. Даниленко, І. Драч, В. Крижко, С. Ніколаєнко), управління в системі післядипломної педагогічної освіти (І. Жерносек, Н. Клокар, С. Крисюк, В. Олійник, Т. Сорочан та інші),

формування управлінської культури (С. Калініна, Г. Тимошко), соціально-психологічних аспектів управління (Л. Карамушка, Н. Коломінський).

За 25 років незалежності в нашій державі створена та продовжує розвиватись сучасна наука управління закладами освіти різної спрямованості і, в першу чергу загальноосвітніми навчальними закладами, про що свідчить десятки захищених докторських та біля 300 кандидатських дисертацій з актуальних проблем освітнього менеджменту, надруковано понад 200 монографій та біля 2 тисяч наукових публікацій різного рівня з проблем управління навчальними закладами у вітчизняних та зарубіжних наукових часописах.

Але подальший розвиток та реформування всіх ланок освітньої галузі держави потребує поглиблення та інтенсифікації наукових розробок теоретичних і технологічних проблем освітнього менеджменту, особливо його різноманітних аспектів: соціально-психологічного, економічного, інформаційного, правового, комунікаційного та інших, які необхідні для повноцінного входження освіти України в європейський та світовий науково-педагогічний простір.

Таблиця показників зондажного аналізу головних напрямків досліджень наукових проблем управління ЗНЗ в Україні (1991-2015 рр.)

№ п/п	Головні напрями досліджень наукових проблем управління ЗНЗ	1991-1995		1996-2000		2001-2005		2006-2010		2011-2015		1991-2015	
		д	к	д	к	д	к	д	к	д	к	д	к
1.	Методологічні проблеми наукового управління ЗНЗ	2	-	-	1	-	2	-	-	3	1	5	4
2.	Загальні питання управління ЗНЗ (адміністративний менеджмент)	-	3	1	13	-	4	1	9	3	4	5	33
3.	Управління навчальним процесом	-	1	-	7	1	5	-	4	-	2	1	19

4.	Керівництво виховною роботою з учнями та позашкільною роботою	-	1	-	5	1	2	-	1	-	-	1	9
5.	Підготовка та підвищення компетентності керівників, ППО управлінських кадрів	-	-	1	5	2	5	-	6	3	9	6	25
6.	Методична та експериментально-дослідницька робота в ЗНЗ	1	2	-	6	-	-	1	4	-	1	2	13
7.	Психологічні аспекти управління ЗНЗ	-	-	-	-	-	-	1	1	1	-	2	1
8.	Управління інноваційною діяльністю у ЗНЗ	-	-	-	-	1	1	2	2	1	2	4	5
9.	ІКТ та інформаційне забезпечення управління ЗНЗ	-	-	-	-	-	2	1	2	3	7	4	11
10.	Організація життєзабезпечення та здоров'я учнів та учасників навчально-виховної роботи	1	1	-	-	-	-	-	-	-	2	1	3
11.	Розвиток на раціональне використання навчально-матеріальної бази, фінансової діяльності, маркетинг	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
12.	Історія розвитку теорії та технології управління ЗНЗ	-	1	1	-	-	-	-	-	-	1	1	1
13.	Всього кількість захищених дисертацій	4	9	3	37	5	21	6	29	14	30	32	126

Резюме

Дослідження актуальних проблем теорії та організаційно-педагогічних методів ефективного управління загальноосвітніми навчальними закладами за останні 25 років довели, що в Україні сформувалась сучасна наукова школа освітнього менеджменту, яка здатна успішно вирішувати актуальні проблеми теорії і технологій управління загальноосвітніми навчальними закладами, про це свідчать біля 50 докторських та майже 300 кандидатських дисертацій на здобуття відповідних наукових ступенів.

Активно і плідно розвиваються такі наукові школи, зокрема як компетентнісне, функціональне, інноваційне, адаптивне управління навчальними закладами, а також впровадження в практику ІКТ-технологій, організація інформаційного забезпечення, формування управлінської культури керівників навчальних закладів.

Наукові здобутки української школи наукового управління навчальними закладами крім дисертаційних досліджень підтверджуються понад 2 тисячами надрукованих статей щодо результатів досліджень різних аспектів управління навчальними закладами та підготовки їх керівників у вітчизняних та зарубіжних наукових часописах.

Особливу роль у розвитку управлінської науки та підготовці компетентних керівників загальноосвітніх навчальних закладів відіграє ДВНЗ „Університет менеджменту освіти” Національної академії педагогічних наук України та науково-педагогічні колективи його кафедр, на базі яких підготовлено десятки докторів і біля 200 кандидатів наук з проблем наукового управління навчальними закладами, а також надруковано майже 100 монографій, підручників, навчально-методичних посібників з теорії і технологій управлінської діяльності в Україні, а також її філософських, соціально-педагогічних, правових та інших аспектів.

Резюме

Исследования актуальных проблем теории, организационных и организационно-педагогических методов эффективного управления общеобразовательными учебными заведениями за последние 25 лет показали, что в Украине создана современная научная школа образовательного менеджмента, которая в состоянии успешно решать проблемы теории и технологий управления общеобразовательными учебными заведениями. Это подтверждается более 50 докторскими и почти 300 кандидатскими диссертационными исследованиями для присвоения соответствующих научных степеней.

Активно и плодотворно развиваются такие научные направления, особенно такие, как компетентность, функциональное, инновационное, адаптивное управление учебными заведениями, а также воплощение в практику управления ИКТ-технологий, организации информационного обеспечения, формирование культуры управления руководителей учебных заведений.

Научные достижения украинской школы научного управления учебными заведениями, за исключением диссертационных исследований, подтверждено более 200 монографиями и около 2 тысячами печатными публикациями результатов исследований различных аспектов управления учебными заведениями, подготовки их руководителей в отечественных и зарубежных научных периодических изданиях.

Особая роль в развитии управленческой науки и подготовки компетентных руководителей учебными заведениями в Украине сыграл ГВУЗ „Университет менеджмента образования” Национальной академии педагогических наук Украины и научно-педагогические коллективы его кафедр, на базе которых подготовлено десятки докторов и почти 200 кандидатов педагогических наук по проблемам научного управления учебными заведениями, а также издано около 100 учебников, учебно-методических пособий по теории и технологиям управления учебными заведениями, философских, социально-педагогических, правовых и других аспектов.

Резюме

Summary of the research of the actual problems of theory and organizational and pedagogical methods of effective management of the comprehensive educational institutions over the last 25 years have shown that in Ukraine formed the modern scientific School of educational management, which is able to successfully solve the problems of the theory and techniques of management of the comprehensive educational institutions, this is evidenced by near fifty doctoral and more than three hundred dissertations for their respective degrees. Actively and

productively develop such schools, such as kompetentnisne, functional, innovative and adaptive management of educational institutions, as well as the implementation in practice of ICT technologies, organization of information, formation of the management culture of the heads of educational institutions. Scientific achievements of Ukrainian school of scientific management of educational institutions except the dissertation research, supported by more than about 2 thousands of printed publications of the results.